

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ЮСЬКІВ НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.5:340.12

ДЕРЖАВНА ВЛАДА:
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

12.00.12 – філософія права

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Навчально-науковому Інституті права та психології Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Сливка Степан Степанович,
Навчально-науковий Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри теорії та філософії права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Канцір Володимир Степанович,
Львівська комерційна академія,
декан юридичного факультету

кандидат юридичних наук, доцент
Гураленко Наталія Анатоліївна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Захист відбудеться «1» липня 2013 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26

Автореферат розісланий « 30 » травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальне буття – субстанція, що містить низку елементів, які концептуально його формують. Це насамперед громадянське суспільство та держава як взаємопов'язані феномени. Соціальне буття позиціонується як загальне, а його складовою субстанцією є державно-владне буття. Своєрідною центральною віссю, навколо якої обертається соціальне буття, є влада. Адже вона пронизує всі структури суспільства, є його засадничим елементом, організаційною основою всієї системної організації, водночас забезпечуючи сталість та ієрархічність суспільних відносин.

Актуальність дослідження філософсько-правового аспекту державної влади має для українського соціуму пріоритетне значення. Трансформаційні й модернізаційні зміни сучасності вимагають формування нової парадигми державно-правових відносин, установлення реальної демократії, що, своєю чергою, потребують чіткого осмислення проблем державотворення, формування і функціонування адекватної моделі державної влади. Соціальна дійсність вимагає від наукової доктрини аналізу політичних і правових процесів, що відбуваються в реальному житті, насамперед аналізу онтологічних, ціннісних та антропологічних субстратів державної влади для комплексного осмислення і пізнання цього перманентного суспільного феномена.

Філософія державної влади в науковому контексті існує як масштабна сукупність ідей, поглядів, конгломерат різновекторних течій та галузей знань. Тому філософсько-правове осмислення феномена державної влади, механізму функціонування, її буттєвих і ціннісних артефактів є нагальною потребою, без задоволення якої на позитивні результати практичного втілення останньої не варто й сподіватися. Незворотність демократичних перетворень в Україні, необхідність максимально наблизити інституційну державну владу до аксіологічних субстратів вимагають серйозного філософсько-правового і теоретичного осмислення. Водночас потрібно зосередитися на концепті «об'єкт-суб'єкт» у парадигмі державно-владного буття, формуванні «ідеальної» держави для кожного члена громадянського суспільства на основі імплементації парадигм добра, моральності, рівності, справедливості та свободи в державно-владні явища соціуму.

Однак, попри теоретичну і практичну потребу у вирішенні означеної проблеми, у спеціальній літературі феномен державної влади досліджено недостатньо.

Щоправда, чимало мислителів минулого розглядали питання державно-правових явищ, розробивши доктринальні положення, які й слугують своєрідним «плацдармом» наукового пошуку. Це, зокрема, філософські напрацювання Аристотеля, Платона, Августина Блаженного, Т. Аквінського,

Н. Маккіавеллі, Т. Гоббса, І. Канта, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є, Ф. Ніцше, М. Вебера, М. Фуко, Ю. Габермаса та ін.

Варті уваги і доробки сучасних українських та зарубіжних науковців, які розглядають владу в ракурсі політики, політології, соціології, філософії та інших гуманітарних знань. До них належать: П. Барковський, В. Бех, О. Висоцький, В. Волинець, В. Воловик, М. Савостьянова, О. Траверсе, Є. Цокур та ін.

У юридичному сенсі вказану проблему або суміжні з нею досліджували Т. Гарасимів, О. Єременко, В. Канцір, В. Ковальчук, А. Козловський, М. Козюбра, О. Литвинов, М. Максимов, Р. Мінченко, Н. Нижник, Д. Притика, О. Петришин, П. Рабінович, С. Рабінович, О. Святоцький, В. Сіренко, А. Селіванов, С. Сливка, В. Тацій, М. Цимбалюк та ін.

Утім, маємо констатувати, що вагомою прогалиною юриспруденції є відсутність єдиного комплексного дослідження феномена державної влади. Відтак у пропонованій дисертаційній роботі здійснено спробу подолати цей науковий дисбаланс.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-правові та філософсько-правові аспекти захисту прав людини і громадянина в умовах формування правової держави» і виконана в межах науково-дослідної роботи «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

Мета і задачі дослідження. *Мета дисертації* – комплексно дослідити сутнісні характеристики державної влади, узагальнити і розвинути уявлення про вказаний феномен в аспекті трансформаційних змін сучасного соціального простору.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі *задачі*:

- з'ясувати методологічні концепти дослідження державної влади;
- розкрити сутність державної влади як юридично-філософської категорії;
- визначити роль державної влади в соціальному конфлікті;
- дослідити генезис правової доктрини та сучасні інтенції онтологічних виявів державної влади;
- встановити антропологічні чинники суспільного буття державно-владних відносин;
- визначити місце правової субстанції в державно-владній парадигмі;
- проаналізувати механізм державно-владних відносин в аспекті соціального буття;
- висвітлити ціннісні детермінації державно-владних відносин;
- розкрити кризу аксіології державної влади сучасного українського суспільства;

– визначити ціннісний вимір державної влади в аспекті глобалізаційних процесів.

Об'єкт дослідження – державна влада як феномен суспільно-правової реальності.

Предмет дослідження – філософсько-правовий вимір державної влади.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів наукового пізнання, які ґрунтуються на системному підході, що дало змогу комплексно дослідити проблему в єдності її соціального змісту та юридично-філософської форми. Застосовано, зокрема, філософські, загальноюридичні та спеціально-юридичні методи. Використано незмінні філософські закони: єдність і боротьба протилежностей (для дослідження виявів державної влади й анархії як феномена заперечення останньої); взаємний перехід кількісних змін у якісні (проілюстровано концептуальні зміни в ресурсному апараті влади, через знецінення сили і примусу до права як домінуючого та найдієвішого засобу регулювання державно-владних відносин сьогодення), заперечення (під час аналізу місця і ролі державної влади у глобалізаційному аспекті, через заперечення незмінності і стабільності феномена державної влади, відтак заперечення абсолютизації міжнародного регулювання суспільних відносин без впливу внутрішньодержавного важеля).

Серед загальноправових методів застосовано формально-юридичний метод (простежено взаємозв'язок внутрішнього змісту і форм державно-правових явищ та інститутів), історико-правовий (розглянуто державну владу в аспекті її онтологічного генезису, встановлено ціннісні та гносеологічні ознаки досліджуваного явища на деяких історичних етапах розвитку державності), герменевтичний (під час дослідження об'єктивного змісту догматичних артефактів через урахування психологічних моментів їх формування); порівняльно-правовий (зіставлено різні державні і правові системи, окремі державно-правові інститути для виявлення спільного і відмінного між ними), моделювання державної влади дало змогу здійснити диференціацію між ідеальною парадигмою державно-владних відносин, що виявляються через поняття Добра, Справедливості, Свободи, та реальними соціальними виявами державної влади.

Спеціально-наукова методологія філософії права застосована у процесі пізнання державно-владної парадигми сучасності, під час аналізу встановлення цінності державної влади у глобалізаційному процесі, з'ясування негативних і позитивних рис глобалізації. У широкому розумінні вона дає змогу зрозуміти видозмінені ціннісні властивості влади через пояснення процесів всесвітньої модернізації, вводить нову інформацію про досліджуване правове явище.

Наукова новизна одержаних результатів у тому, що виконана дисертація є першим у вітчизняній науці дослідженням феномена державної

влади у філософсько-правовому вимірі. Здійснено глибокий системний аналіз онтологічної сутності державно-владних процесів, проаналізовано антропологічний, аксіологічний та гносеологічний аспекти державно-владних відносин.

Дослідження дало змогу не тільки викласти зміст філософських основ державної влади сучасного суспільства, але й виявити тенденції розвитку досліджуваного явища у світлі глобалізаційно-трансформаційних процесів у подальшому.

Автором викладено низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

уперше:

– запропоновано варіант системного узагальнення державно-владної парадигми через наукове дослідження її в онтологічному, гносеологічному та аксіологічному вимірах; сформульовано філософсько-правовий концепт державної влади як універсального явища, що упорядковує та організовує суспільні відносини, формуючи адекватну картину правової реальності шляхом визнання загального апріорного розумно-етичного порядку на основі принципів свободи і рівності та захищає природно-правовими засобами межі існування свободної волі особистості;

– визначено онтологічність державної влади як еволюційно-історично перманентної, субстанційної, соціальної, атракторної, легальної та інституційної категорії; структуровано роль державної влади в соціальному конфлікті, зокрема акцентовано на ролі державної влади як посередника соціально-правового концепту та посередника урегулювання соціальної суперечності;

– виокремлено чинники, що формують ціннісні інтенції державної влади, особливу увагу присвячено національно-ментальним детермінантам та історико-культурним факторам;

– встановлено концептуально-трансформаційні засади модернізації державної влади через «олюднення» державних відносин, левітацію державно-владних процесів, концентрацію на праві як на найвищій соціальній цінності, що виражає соціогуманітарний зміст влади; здійснено мотивацію державної влади через субстрат людського буття і свободної волі окремої людини як аксіологічного детермінанта для влади в демократичній державі та процесів сучасного державотворення;

удосконалено:

– методологічну базу дослідження об'єкта дисертаційної роботи через системність державно-владного методологіювання у сфері не тільки юридичних, а й інших наукових знань;

– характеристику механізму державної влади, обґрунтовано її місце в політико-правовій системі соціального буття; судження про те, що соціум загалом та окремий індивід виступають комплексно і об'єктом, і суб'єктом

державної влади; дослідження природно-правового виміру державної влади через імплементацію принципу легітимності державно-владної діяльності, що пов'язаний з актуалізацією участі окремої особи у процесі ухвалення державних рішень та реалізацією загальносоціальних ідеалів;

– дослідження виявів деформаційних чинників кризи аксіології державної влади в Україні та чинників, які її зумовлюють, акцентовано на напрямках подолання ірраціональних виявів державно-владної субстанції;

– наукове дослідження концепції цілеспрямованого впливу глобалізаційного процесу сьогодення в ракурсі зумовлення специфічних змін усєї світобудівної конструкції, зокрема феномена державної влади;

дістали подальший розвиток:

– наукове дослідження розвитку правової доктрини в концепті генезису онтологічних аспектів державної влади;

– вчення про антропологічну природу феномена державної влади через установлення взаємозв'язків і взаємовпливів між людиною як елемента підлеглості і державною владою в механізмі правовладних відносин; філософсько-правовий аналіз антропологічних властивостей лідера як перманентного елемента в суб'єктному складі державно-владних відносин;

– положення про дослідження соціальної та правової природи феномена державної влади як нормативної системи в контексті первісних умов людського суспільного буття; аргументовано положення про те, що феномен влади можна вважати першоосновою буття, оскільки він одночасно є світобудівним і світовстановлювальним початком.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й обґрунтовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – для поглиблення знань про державно-правові явища, розвиток науки філософії права. Одержані висновки слугують основою для подальших наукових філософсько-правових і теоретико-правових розробок проблем державно-владного механізму, правової конфліктології, юридичної компаративістики, онтології, антропології, гносеології та аксіології права;

правотворчості – сформульовані положення повинні слугувати основою у правотворчій діяльності державних органів для удосконалення політико-правової системи Української держави, особливо для розробки програм практичних заходів щодо усунення недоліків функціонування інститутів влади. Матеріали дослідження застосовано в діяльності Головного управління юстиції у Львівській області (акт впровадження № 15/6 від 17 січня 2013 р.);

правореалізації – для підвищення рівня політичних знань, правової культури та правосвідомості всіх правореалізуючих суб'єктів, особливо посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування;

навчальному процесі – під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Філософія права», «Актуальні проблеми теорії держави і права», «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія». Положення дисертації впроваджено у навчальний процес Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» (акт впровадження № 67-01-964 від 27.05.2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана й обговорена на засіданні кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка». Результати роботи оприлюднено на науково-практичних заходах: «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (Одеса, 2012 р.); «Образованието и науката на XXI век – 2012» (Софія, 2012 р.); «Юридична наука: нові ідеї та концепції» (Запоріжжя, 2012 р.); «Moderní vymoženosti vědy – 2013» (Прага, 2013 р.); «Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку» (Львів, 2013).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано у семи статтях, із них: шість – у фахових виданнях України, одна – в іноземному, та п'яти тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи – 219 сторінок, з них 190 – основний текст, 25 – список використаних джерел (242 найменування), три додатки на чотирьох сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано на зв'язок роботи з науковою тематикою; визначено мету і задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження; охарактеризовано найважливіші наукові здобутки в цій сфері знань, а також обґрунтовано методологічні підходи філософсько-правового дослідження.

Розділ 1 «Філософсько-правові і методологічні основи дослідження феномена державної влади» складається з двох підрозділів, у яких висвітлено питання, пов'язані з аналізом методологічних засад дослідження феномена державної влади, охарактеризовано джерельну базу та визначено державну владу як юридичну категорію.

У *підрозділі 1.1 «Методологія дослідження державної влади та огляд джерельної бази»* аргументовано, що під час дослідження феномена державної влади потрібно зважати на традиції та новації, що стосуються наукового пошуку сучасного його вияву. Доктринальні підходи поділено на чотири історичні етапи залежно від особливостей концептуального підходу до дослідження: влада як абсолют, недоторкане ідеальне начало; дослідження проблем особливостей та

меж державної влади; аналіз державної влади в концепті природних прав людини; сучасні погляди на державну владу.

Зазначено, що правове методологіювання вимагає трансформування сучасної парадигми владних відносин, указує спектр їх розвитку й удосконалення. Акцентовано на тому, що правова ноосфера вимагає трансформації державної влади через олюднення останньої, тобто вектором розвитку державно-владного механізму повинна стати людина. Доведено, що обґрунтування специфіки природи соціального світу треба шукати в джерелах продукування соціального явища, тобто в атрибутивних властивостях живого людського організму.

Підрозділ 1.2 «Державна влада як філософсько-правовий феномен» містить філософсько-правове дослідження поняття державної влади в чотирьох ракурсах: як нормативної системи в контексті первісних умов людського суспільного буття; через дефініційні визначення досліджуваного явища; усвідомлення державно-владної системи через ціннісні елементи свободи і справедливості; аналіз кризь призму концепту соціального конфлікту.

Мотивовано, що державна влада як філософсько-правова категорія виступає універсальним явищем, що упорядковує й організовує суспільні відносини, формуючи адекватну картину правової реальності шляхом визнання загального апріорного розумно-етичного порядку на основі принципів свободи і рівності, захищає і встановлює природно-правовими засобами межі існування свободної волі особистості.

Визначено, що для побудови ідеальної моделі державної влади інтегратором слугують феномени справедливості і свободи. У цих концептуальних конгломератах відображається невмируща, вічно жива, безперервна об'єктивна потреба суспільства в досягненні гармонії відносин між роллю окремих людей, класів, інших більш дрібних соціальних груп та їхнім соціальним становищем, працею і винагородою, злочином і покаранням, достоїнствами людей і їх суспільним визнанням, між правами й обов'язками. Справедливість є показником легітимності чи делегітимізації державно-владних процесів у державі. Феномен свободи сприяє виникненню правових зв'язків між державною владою та громадянським суспільством, забезпечуючи взаємовплив і модифікацію цих явищ на сучасному етапі розвитку соціального буття.

Розкрито роль державної влади в соціальному конфлікті.

Розділ 2 «Онтологія та гносеологія державної влади» висвітлює питання розвитку правової доктрини та сучасні інтенції розвитку державної влади, антропологічні чинники суспільного буття державно-владних відносин, правової субстанції в державно-владній парадигмі, механізму державно-владних відносин в аспекті соціального буття.

У підрозділі 2.1 «Онтологія державної влади: генезис правової доктрини та сучасні інтенції» зазначено, що генезис онтологічного розуміння державно-владних парадигм дає змогу визначити першооснови сприйняття державної влади на етапі їх генезису. Кожна історична епоха додала до розуміння досліджуваного явища власні атрибути його буттєвого існування. Встановлено, що в онтологічному вимірі державна влада – це еволюційно-історично перманентна, субстанційна, соціальна, атракторна, легальна та інституційна категорія.

У підрозділі 2.2 «Антропологічні чинники суспільного буття державно-владних відносин» феномен проаналізовано в таких аспектах: визначено місце і роль людини через призму її свобідної волі в конгломераті державно-владних процесів; встановлено взаємозв'язки та взаємовпливи між людиною як елементом впливу та підлеглості і державною владою в механізмі правововладних відносин; проаналізовано антропологічні властивості лідера як перманентного елемента в суб'єктному складі державно-владних відносин.

Установлено, що ідеальною моделлю побудови державно-владних відносин є співвідношення права як об'єктивної волі державної влади і моральної субстанції в антропних властивостях людини. Зважено на руйнівний характер соціального буття в разі конфронтації вказаних сфер, при цьому імплементація й узагальнення в єдиний вимір істотно впливатимуть і на окремого члена суспільства, і на всю владну парадигму.

Аргументовано, що політичний лідер є продуктом, який створюється зусиллями суб'єкта (лідера) і скооперованою діяльністю людей у системі соціальних, політичних, духовних та економічних координат. Політичне лідерство – показник прагнення (готовності) та здатності (потенціалу) соціуму до самоорганізації у процесі власної еволюції. Рівень лідерства засвідчує здатність до адекватної взаємодії суспільства і державної влади, можливість встановлення для останньої правових меж і контролю з боку соціуму.

У підрозділі 2.3 «Правова субстанція в державно-владній парадигмі» зазначено, що влада як елемент права ніби фокусується в санкціях правових норм, а право як елемент влади – принцип існування самої влади та вияв її сили. Для аналізу державної влади як феномена суспільно-правового життя необхідна відповідна її модель, яка може бути обрана стрижневою і системоутворювальною, що дозволяє звести все різноманіття і варіативність тлумачень у єдину систему ознак, методів існування і функціонування влади як соціально-правового феномена. Тому таким видом владної організації в контексті правового виміру автор визначає легітимну державну владу, яка як суспільне явище забезпечує стабільність співіснування радикальних інтенцій у суспільстві та забезпечує плацдарм для функціонування владних інституцій.

З'ясовано, що принцип легітимності державно-владної діяльності пов'язаний з актуалізацією участі окремої особи в ухваленні державних рішень і реалізацією загальносоціальних ідеалів, індивідуального сприйняття державної влади як особливого компонента, що функціонує в новій моделі взаємовідносин державної влади і особи. Вказані компоненти існують у доктрині реалізації природних прав людини і зв'язаності державної влади правом, у такий спосіб у правовому аспекті державна влада виступає як легітимне явище.

У підрозділі 2.4 «Механізм державно-владних відносин в аспекті соціального буття» проаналізовано місце державної влади в соціальному просторі та визначено механізм функціонування державно-владних відносин. До субстратів механізму державної влади належать: суб'єкт державної влади, оскільки він може нав'язувати свою волю виконавцю владного веління; об'єкт, бо є виконавцем владного веління, та засоби державно-владної діяльності. Соціум загалом та окремих індивід є і об'єктом, і суб'єктом державної влади. Наголошено, що саме суспільство формує владу задля врегулювання загальносоціальних інтересів. При цьому частину власної свободної волі окремих індивід віддає соціуму для забезпечення існування легітимних засобів захисту цієї волі. Право в сучасному суспільстві виступає найефективнішим ресурсом державно-владного механізму.

Розділ 3 «Аксіологія державної влади» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 3.1 «Особливості ціннісних детермінацій державно-владних відносин» визначено, що державна влада є ціннісною категорією в контексті і сучасного суспільства, і в розрізі історичного простору. Влада раціонально функціонує в різноманітні її варіації, існує в тому чи іншому соціальному контексті, водночас завжди має буттєву субстанцію, інваріантність, яка полягає в тому, що влада оформлюється через порядок, який організовує хаос соціального життя, встановлює пропорційності для сил, які борються. Тому однією з головних її функцій завжди буде впорядкування соціальних відносин, а уявлення про владу збігатимуться з моральним і духовним поглядом на порядок, будуть дотичними до глибинних архетипів ментальної свідомості.

Установлено, що чинниками, які формують ціннісні інтенції державної влади окремої держави, є історичні константи суспільства – його культура та менталітет, як особлива онтологічна основа колективного розумного живої речовини, що формує структурний склад душі колективної людини, етносу, вказуючи на співвідношення її елементів і станів. Національні детермінанти, специфіка владного мислення і відповідно особливі, історично сформовані універсальні технології здійснення влади організовують, структурують, стратифікують соціальний простір, функціонуючи як простір влади з властивими йому владними відносинами та ієрархічною структурою. Механізм

функціонування державної влади вимагає органічності конкретного суспільства і виникає під час його історичного розвитку.

У підрозділі 3.2 «Криза аксіології державної влади сучасного українського суспільства» зазначено, що сучасна владна криза зумовлена чинниками трансформації всього суспільства, історичними реаліями переходу від командної системи функціонування владного механізму до умов легітимної демократичної держави. Перешкодою на шляху духовно-ціннісного укорінення людини стає соціальна аномія як найбільш типовий результат руйнування старих цінностей без своєчасного запровадження нових. Наголошено, що в сучасному українському соціумі існує конгломерат проблем і девіацій, які формують підґрунтя для трансформації ціннісних державно-владних характеристик в антиціннісні інтенції.

У підрозділі 3.3 «Ціннісний вимір державної влади в аспекті глобалізаційних процесів сучасного суспільства» визначено основні трансформаційні алгоритми державної влади: докорінна зміна «плацдарму» політичного й економічного співжиття; модифікаційні зміни в аксіологічних артефактах ресурсного компонента державно-владного механізму; глобалізаційне право набуває додаткових характеристик: немає прив'язки права до будь-якої держави, право виступає найважливішим соціальним регулятором, тобто дія правових норм спрямована на врегулювання найважливіших суспільних відносин, водночас є першочерговим щодо інших норм, які існують у суспільстві, наявність механізму забезпечення норм права, тобто наявність санкцій за недодержання правових норм і реальної можливості їх застосування; зміна ціннісних орієнтирів у межах самого соціуму, деформація до рівня мінімізації моральних установок і прагнень; нівелювання національних, культурно-ментальних артефактів існування державної влади в окремій державі, тобто руйнація національних ціннісних орієнтацій через механізм необдуманого уніфікації цінностей; глобалізація зумовлює зміни в державно-владній парадигмі, руйнуючи не тільки механізм політико-правових відносин, а й соціальну сутність окремого громадянина, зазіхаючи на його свободну волю.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій.

1. Новітнє правове методологіювання вимагає трансформування сучасної парадигми владних відносин, указує спектр їх удосконалення. Правова ноосфера вимагає трансформації державної влади через її «олюднення», тобто вектором розвитку державно-владного механізму повинна стати людина, існування доступу особи до владної діяльності, оскільки саме народ – єдине

джерело державної влади. Обґрунтування специфіки природи соціального світу треба шукати в джерелах продукування соціального явища, тобто в атрибутивних властивостях людського організму.

Державно-правова парадигма як цілісний конгломерат державно-правових явищ з методологічного боку є узагальненим концептом системного порядку. Державна влада розглядається як цілісне явище в загальній картині світу. Системний підхід дає змогу встановити місце державної влади у цілісній картині світобудови, зокрема в аспекті соціального буття. Досліджувати державну владу потрібно на міждисциплінарному рівні, залучаючи ресурси не лише юриспруденції, а й інших соціальних наук. Концентрація лише на правовому методологіюванні не тільки звужує, а й спричинює девальваційні відхилення в межах державно-владної парадигми.

2. Феномен влади можна вважати першоосновою буття, що визначає й організовує людське існування. Природу владарюючого начала соціум перманентно осмислював одночасно в ролі і світобудівного, і світовстановлювального початку. Влада як спосіб організації порядку виражає справедливість, є архетипом буття, недотримання якого деформує життєвий вияв всесвітнього начала. Влада зароджувалася як концентроване вираження загальних інтересів, специфічний компонент стадно-колективної діяльності, як відображення об'єктивної потреби соціальної спільності у збереженні своєї цілісності.

Державна влада як філософсько-правова категорія – універсальне явище, що упорядковує й організовує суспільні відносини, формуючи адекватну картину правової реальності через визнання загального апріорного розумно-етичного порядку на основі принципів свободи і рівності, захищає і встановлює природно-правовими засобами межі існування свободної волі особистості. Відсутність погодженості в людській взаємодії автоматично означає стан конфлікту. Соціальний конфлікт – це природний стан соціуму. Державна влада при цьому 1) діє як медіатор-посередник, примирна інстанція, налагоджуючи комунікацію між суб'єктами конфлікту через досягнення соціальної спільності зі збереженням індивідуальності кожного її елемента (державна влада володіє нормативними та інституційними засобами для врегулювання різних видів соціального конфлікту); 2) виступає третейським суддею в соціальному конфлікті через нормотворчу діяльність, у процесі якої створює правові норми, що регулюють конфлікт, визначають права та інтереси протидіючих суб'єктів, організуюче впливають на типові суспільні відносини та здійснюють функції правосуддя.

3. Генезис онтологічного розуміння державно-владних парадигм дає змогу встановити першооснови сприйняття державної влади на етапі їх зародження, розвитку і встановлення. Історична філософсько-правова думка формувалася з

огляду на сутнісні політичні та державно-правові зміни трансформованого соціуму, а в основу поклала соціально-національні концепти про справедливість і добро, розвинула основоположні ідеї, що вважаються прогресивними досі. В онтологічному вимірі державна влада – це еволюційно-історично перманентна, субстанційна, соціальна, атракторна, легальна та інституційна категорія. Державна влада позиціонується як властивість соціуму на всіх історичних віхах його розвитку, оскільки суспільство постійно потребує корегування та управлінського арбітражу, потенцію здійснювати яку має саме державна влада.

4. Свобідна воля – первинний ціннісний антропологічний орієнтир у концепті державно-владних відносин. Категорія свободи розпочинає діяти тоді, коли людина, усвідомлюючи неправильність якогось вчинку, є вільною від внутрішнього тиску негативних, аморальних бажань, аналізує відносини і вибирає діяти на добро. Соціально-владне середовище формує людину політичну, де влада розглядається як вихідне начало. У процесі побудови державно-політичного судження особистість повинна зрозуміти зміст загального, тобто державно-владного концепту дійсності загалом. Процес розуміння останньої розпочинається з уявного образу, зафіксованого в політичній свідомості після вивчення фактичних обставин справи. Надалі правове мислення здійснюватиме оцінювання у формі співвіднесення цієї моделі «належного» зі змістом юридично досягнутого нормативного положення та власного державницького і суспільного досвіду. Ідеальний випадок повного збігу власної правової свідомості та державно-владного веління. У разі незбіжності відбувається процес свідомого чи підсвідомого вибору, при цьому до уваги беруться суб'єктивні й об'єктивні чинники. Тому у свідомості одночасно наявні дві змістовні структури – власний варіант розуміння сутності політико-правового явища і нормативне державою об'єктивоване владне веління. Особистість, опиняючись перед вибором, корегує вказані чинники відповідно до того, які ціннісні орієнтири переважають у її свідомості.

Встановлено, що ідеальною моделлю побудови державно-владних відносин є співвідношення права як об'єктивної волі державної влади і моральної субстанції в антропних властивостях людини. Вказано на руйнівний характер соціального буття під час конфронтації окреслених сфер, при цьому імплементація й узагальнення в єдиний вимір істотно впливатимуть на окремого члена суспільства і на всю владну парадигму. Трансформаційні процеси сучасності вимагають радикальної зміни державно-владних відносин – від матричної основи суспільства і держави в тоталітарному суспільстві до правового засобу захисту свободної волі людини в демократичному соціумі сьогодення. Вказану трансформацію можливо здійснити через «олюднення» державних відносин, левітацію державно-владних процесів концентрації на

праві як на найвищій соціальній цінності, що виражає соціогуманітарний зміст права. Людське буття і свободна воля людини – це онтологічна цінність для влади в демократичній державі, а сутність людини у владі – центр побудови механізму державотворення.

5. Державна влада у природно-правовому вимірі детермінується такими аспектами прав людини: природні права мають загальний, універсальний характер, тому державна влада підкоряється природним правам людини, ставить їх в основу рішень і сама виконує природне веління вселенної світобудови; природні права людини в концепті владного веління зумовлюють автономію індивіда, тобто політичні й особисті права визначають сферу буття індивіда, у яку не допускається втручання жодних інших суб'єктів, насамперед держави і суспільства; природно-правова парадигма є гарантією позбавлення від розширення меж у діяльності державної влади, продукує відсутність гносеологічного збігу між законом і правом, тобто встановлює відповідність законів природному праву; ціннісна характеристика природного права вища, ніж явища державної влади, яке покликане захищати і підкорятися йому; правова субстанція вказує напрям державно-владних відносин у транспарентному глобалізаційному суспільстві, наголошуючи на важливості застосування модернізаційного підходу та гносеологічної їх оцінки; державна влада і правова парадигма перетинаються в межах правової державності, тобто мають реальний «правовий ідеал» утілення.

Природно-правовий вимір державної влади має раціональний вияв у концепті легітимності державно-владної діяльності, що пов'язана з актуалізацією участі окремої особи у процесі ухвалення державних рішень, індивідуального сприйняття державної влади як особливого компонента, що функціонує в новій моделі взаємовідносин державної влади й особи. Вказані компоненти існують у доктрині реалізації природних прав людини і зв'язаності державної влади правом, відтак у правовому аспекті державна влада постає як легітимне явище.

6. Соціальний простір – матриця, за якою відтворюються усталені в суспільстві державотворчі, владні, політичні відносини, що відповідає встановленій формі держави та ортодоксальним парадигмам звичаєво-традиційних норм і правових приписів, які створюються з огляду на досягнутий рівень політичної культури і систему цінностей. До субстратів механізму державної влади належать: суб'єкт державної влади, оскільки він може нав'язувати свою волю виконавцю владного веління; об'єкт, бо він є виконавцем владного веління, та засоби державно-владної діяльності. Соціум загалом та окремі індивіди виступають і об'єктом, і суб'єктом державної влади. Водночас особа повинна виконувати правове легітимне владне веління, оскільки воно походить від інституційних форм державної влади, до процесу створення яких

вона також долучалась. Тобто саме суспільство формує владу задля врегулювання загальносоціальних інтересів. При цьому воно віддає частину власної свободної волі для існування легітимних засобів захисту своєї волі. Право в сучасному суспільстві є найефективнішим ресурсом державно-владного механізму.

7. Державна влада є ціннісною категорією, встановлюючи та забезпечуючи порядок, організуючий хаос соціального життя. Чинниками, що формують ціннісні інтенції державної влади окремої держави, є історичні константи суспільства – культура та менталітет, як особлива онтологічна основа колективного розумного, що формує структурний склад душі етносу, вказуючи на співвідношення її елементів та станів. Національні детермінанти, специфіка владного мислення та особливі, історично сформовані універсальні технології здійснення влади організують, структурують, стратифікують соціальний простір, функціонуючи як простір влади з властивими йому владними відносинами та ієрархічною структурою. Механізм функціонування державної влади вимагає органічності суспільства і формується в ході його історичного розвитку. Очевидно, що державно-правові інститути завжди вирізнятимуться своєрідністю і соціокультурною зумовленістю, інакше вони будуть відірваними від державно-правових та політико-правових процесів, для впорядкування яких вони і встановлюються.

8. Сучасна криза аксіологічного сприйняття державно-владного механізму в Україні зумовлена чинниками трансформації соціуму, історичними реаліями переходу від командної системи до умов легітимної демократичної держави із утіленням верховенства права як домінуючої правової гарантії. Перешкодою на шляху духовно-ціннісного укорінення людини стає соціальна аномія як найбільш типовий результат руйнування старих цінностей без своєчасного запровадження нових. Державна влада не може опертися на «сильне плече» громадянського суспільства, оскільки останнє перебуває в стані первинних реформаційних змін. Отож, у сучасному українському соціумі існує конгломерат проблем і девіацій, що створюють підґрунтя для переходу ціннісних державно-владних характеристик в антиціннісні інтенції.

9. Глобалізаційний процес сьогодення спричиняє специфічні відображення змін усієї світобудівної конструкції, зокрема державно-правових явищ. Глобалізація державно-владних процесів має, з одного боку, розглядати онто- та гносеологічні детермінанти кожної з базових сфер життєдіяльності суспільства як передумови розкриття своєї соціальної природи, а з іншого – виконувати роль головної патерни прогресивного розвитку кожної з базових сфер життєдіяльності суспільства. Тільки поєднання компаративістських ціннісних установок із ментально-національними сформує ідеал сучасного державобуття. Вплив геополітичних процесів, що супроводжуються реконструкцією

міжнародного простору та універсалізацією державно-правових зв'язків, посилює актуальність проблеми суспільного значення явища державної влади. Ціннісні ідеали як класичні і непорушні ціннісні установки мають збагачувати сучасні зміни позитивними тенденціями, на яких повинна вибудовуватися державна і світова соціальні парадигми.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Юськів Н. В. Легітимність державної влади: етимологічні та семантичні виміри / Н. В. Юськів // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – Вип. 8. – С. 204–207.
2. Юськів Н. В. Генезис онтологічних ідей державної влади в античних та середньовічних мислителів / Н. В. Юськів // Митна справа. – 2012. – № 6 (84). Ч. 2, кн. 1. – С. 59–63.
3. Юськів Н. В. Онтологія державної влади / Н. В. Юськів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. «Право». – 2012. – № 20. Ч. 1. – С. 120–122.
4. Юськів Н. В. Модифікація ціннісного виміру державної влади в аспекті глобалізаційних процесів сучасного суспільства / Н. В. Юськів // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 5. – С. 37–40.
5. Юськів Н. В. Механізм державно-владних відносин у аспекті соціального буття / Н. В. Юськів // Часопис Київського університету права: український науково-теоретичний часопис. – 2013. – № 1. – С. 68–72.
6. Юськів Н. В. Державна влада як філософсько-правовий феномен / Н. В. Юськів // Наше право. – 2013. – № 2. – С. 184–191.
7. Юськів Н. В. Антропология государственной власти / Н. В. Юськів // Право и политика. – 2013. – № 2 (158). – С. 266–273.
8. Юськів Н. В. Цінність державної влади у вимірі людської свідомості / Н. В. Юськів // Сучасне правотворення: питання теорії та практики : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14–15 грудня 2012 р.). – Одеса, 2012. – С. 20–21.
9. Юськів Н. В. Державна влада у природньо-правовій парадигмі / Н. В. Юськів // Образованието и науката на XXI век – 2012: матер. за VIII междунар. науч. практ. конф. (Софія, 17–25 октомври 2012 г.). – Софія, 2012. – С. 23–24.
10. Юськів Н. В. Онтологія державної влади через парадигму «незмінних цінностей» Платона / Н. В. Юськів // Юридична наука: нові ідеї та концепції: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 26–27 жовтня 2012 р.). – Запоріжжя, 2012. – С. 21–22.

11. Юськів Н. В. Ціннісні детермінації державно-владних відносин / Н. В. Юськів // *Moderní vymoženosti vědy – 2013: mater. VIII mezinárodní vědecko-praktická konference. – Díl 20. Právní vědy: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – Прага, 2013. – С. 7–10.*

12. Юськів Н. В. Соціальний конфлікт та державна влада: правові категорії співіснування / Н. В. Юськів // *Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку: матер. учасн. I Регіон. наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 квітня 2013 р.). – Львів, 2013. – С. 120–122.*

АНОТАЦІЯ

Юськів Н. В. Державна влада: філософсько-правове дослідження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2013.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми філософсько-правового осмислення феномена державної влади. Комплексно розглянуто онтологічні, гносеологічні та антропологічні властивості державної влади сучасного суспільства. Проаналізовано філософсько-правове дослідження поняття державної влади в чотирьох ракурсах: дослідження соціальної та правової природи феномена державної влади як нормативної системи в контексті первісних умов людського суспільного буття; розуміння державної влади через визначення досліджуваного явища; усвідомлення державно-владної системи через ціннісні елементи свободи та справедливості; аналіз державної влади через призму концепту соціального конфлікту.

Розроблено проблемні питання генезису розвитку правової доктрини та сучасні інтенції розвитку державної влади, антропологічні чинники суспільного буття державно-владних відносин, правову субстанцію в державно-владній парадигмі. Проаналізовано механізм державно-владних відносин в аспекті соціального буття, до якого належать: суб'єкт державної влади, оскільки може нав'язувати свою волю виконавцю владного веління; об'єкт, як виконавець владного веління, та засоби державно-владної діяльності.

Досліджено чинники, що формують ціннісні інтенції державної влади. Встановлено концептуально-трансформаційні засади модернізації державної влади через олюднення державних відносин, левітацію державно-владних процесів, концентрацію на праві як на найвищій соціальній цінності, що виражає соціогуманітарний зміст влади; здійснено мотивацію державної влади через субстрат людського буття і свободної волі окремої людини як аксіологічного детермінанту для влади в демократичній державі та

процесів сучасного державотворення. Визначено основні трансформаційні алгоритми державної влади в ракурсі глобалізаційних процесів сучасності.

Ключові слова: державна влада, онтологія державної влади, гносеологія державної влади, аксіологія державної влади, державно-владний механізм, глобалізація.

АННОТАЦІЯ

Юськів Н. В. Государственная власть: философско-правовое исследование. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, Львов, 2013.

Диссертация посвящена исследованию проблемы философско-правового осмысления феномена государственной власти. Комплексно рассмотрены онтологические, гносеологические и антропологические свойства государственной власти современного общества. Проанализированы философско-правовые аспекты понятия государственной власти в четырех ракурсах: социальной и правовой природы феномена государственной власти как определенной нормативной системы в контексте первоначальных условий человеческого общественного бытия, понимания государственной власти через дефиниционное определение исследуемого явления; осознания государственно-властной системы через ценностные элементы свободы и справедливости, анализа государственной власти в контексте концепта социального конфликта.

Государственная власть как философско-правовая категория детерминруется как универсальное явление, упорядочивает и организует общественные отношения, формируя адекватную картину правовой реальности путем признания общего априорного разумно-нравственного порядка на основе принципов свободы и равенства, защищает и устанавливает границы существования свободной воли личности природно-правовыми средствами.

Разработаны проблемные вопросы генезиса правовой доктрины и современные интенции развития государственной власти, антропологические факторы общественного бытия государственно-властных отношений, правовой субстанции в государственно-властной парадигме. Определено, что в онтологическом измерении государственная власть – это эволюционно-историческая, перманентная, субстанциальная, социальная, аттракторная, легальная и институциональная категория.

Проанализирован механизм государственно-властных отношений в аспекте социального бытия, к которому относится субъект государственной власти, поскольку он имеет возможность осуществлять навязывания своей воли

исполнителю властного веления; объект, как исполнитель властного посыла, и средства государственно-властной деятельности.

Исследованы факторы, формирующие ценностные интенции государственной власти. Установлено, что трансформационные процессы современности требуют радикального изменения государственно-властных отношений, места и роли государственной власти – от матричной основы общества и государства в тоталитарном обществе к правовым средствам защиты интересов свободной воли человека в демократическом социуме настоящего путем очеловечивания государственных отношений, левитации государственно-властных процессов, концентрации на праве как на самой социальной ценности, выражающей социогуманитарное содержание власти. Осуществлено мотивацию государственной власти через субстрат человеческого бытия и свободной воли отдельного человека как аксиологического детерминанта для власти в демократическом государстве и процессов современного государства. Определены основные трансформационные алгоритмы государственной власти в ракурсе глобализационных процессов современности.

Ключевые слова: государственная власть, онтология государственной власти, гносеология государственной власти, аксиология государственной власти, государственно-властный механизм, глобализация.

ANNOTATION

Yuskiv N. V. State power: philosophical and legal research. – Manuscript right reserved.

Thesis on scientific degree of Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.12 – Philosophy of Law. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2013.

The thesis is dedicated to the study of the problem of philosophical and legal comprehension of the state power phenomenon. Ontological, epistemological and anthropological aspects of state power in the contemporary society are researched in their integrity. Philosophical and legal study of the notion of state power is analyzed from four perspectives: study of social and legal nature of the state power phenomena as a normative system in the context of original conditions of human social being; understanding of state power through the definitions of the researched phenomenon; realization of the state-power system through value elements of freedom and justice; analysis of state power in terms of social conflict concept.

Problematic issues of the legal doctrine evolution genesis and current intentions of the state power development, anthropological factors of social being of the state-power relations, legal substance in the state-power paradigm are elaborated. The mechanism of state-power relations in the aspect of social being, it including the subject of state power, as it can impose its will on the imperative command

performer; the object as the imperative command performer, and tools of state-power activity is analyzed.

Moreover, the factors that form value intentions of state power are highlighted. Conceptual and transformational principles of state power modernization via hominization of state relations, levitation of state-power processes, concentration on law as on the supreme social value that shows socio-humanitarian content of power are established; state power is substantiated via the substrate of human being and free will of individuals as an axiological determinant for the authorities in a democratic society and contemporary state formation process. Besides, the main transformational algorithms of state power in the aspect of current globalization processes are identified.

Key words: state power, ontology of state power, epistemology of state power, axiology of state power, state-power mechanism, globalization.

Підписано до друку 29 травня 2013 р.
Формат 60 × 84/16. Друк різко. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 23.

Друк ТЗОВ «Сплайн»
79026, м. Львів, вул. Енергетична, 15/54
Свідоцтво держреєстру: ДК № 2537 від 23.06.2006 р.

